

YÖK ve Doçentlik Sınav Yönetmeliği Üzerine ...

Türkiye’de Doçentlik unvanı Yüksek Öğretim Kurulu’nun (YÖK) akademik organı olan Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) aracılığı ile yürüttüğü Doçentlik Sınav süreci sonucu verilmekte. İstenen ön koşulları sağladığına inanan ve doktora derecesine sahip adayların başvuruları iki aşamalı bir sınavla değerlendirilmekte. Genelde 5 profesörden oluşan jüriler önce adayın eserlerini incelemekte, ardından eserleri yeterli görülen adaylar sözlü sınava alınmakta.

Eski yönetmelik

YÖK döneminde ilk sınav yönetmeliği 1983 yılında yürürlüğe kondu ve Doçent unvanı alabilmenin ön koşulu olarak sadece "*bilimsel ve orijinal yayın yapmak*" gibi genel/evrensel bir kural getirildi. Eserleri bu koşulu sağlayan aday ardından gireceği sözlü sınavı başarması durumunda unvan sahibi olmaktaydı.

Yaklaşık 20 yıl bu kuralla geçen süreçte neler oldu; farklı jüriler farklı uygulamalarda bulunduğu gibi, aynı jüri üyeleri benzer kriterlere sahip adaylara farklı davranabildi. Saygın (kastedilen SCI, SSCI ve AHCI) endekslere giren dergilerde eserleri olan adaylar bazı jürilerce elenirken, hiçbir endekse girmemiş basit bir makaleye sahip adaylar bazen aynı, bazen farklı jürilerce yeterli bulunabildi. "*Niçin İngilizce eserin yok*" diye geri çevrilen adaylar olduğu gibi "*Türk değil misin, niçin Türkçe eserin yok*" diye de adaylar elenebildi. Saygın endekslere giren dergilerde eserleri olanlar "*bunlar doktora öncesiydi, sonrasıydı*" gibi gerekçelerle geri çevrilirken neredeyse sadece popüler dergi yazılarıyla adaylara Doçent unvanları dağıtıldı. Kendilerini değerlendiren jüri üyelerinin bir çoğunun, ömrü boyunca yaptığı çalışmalardan daha çok eseri olan adayların çalışmaları *bilimsel ve orijinal* bulunmadı, geri çevrildi. Evrensel ölçütleri korumaya çalışan bir avuç jüri üyesi ise tu-kaka edildi, eleştirildi.

Bu yönetmelik, jürilerin, istisnalar dışında, bu işin altından kalkabilecek, nesnel ve evrensel değerlendirme yapabilecek üyelerden oluşacağı varsayımına dayanmaktaydı, ki bunun doğru olmadığı yaşanarak görüldü.

Yeni yönetmelik

Artan eleştiriler ve adaylara karşı kaybedilen davalar sonunda YÖK sınav yönetmeliğini değiştirdi. Süreç içerisinde 2002, 2003 ve 2005’te değişiklikler yapılan ve 1 Eylül 2000 Tarih ve 24157 Sayılı Resmî Gazetede Yayımlanan yeni yönetmelikte hem jüri oluşumu ile hem de adayların eserleriyle ilgili, *kanımca iyi düşünülmüş*, kriterler kondu. Birincisi, jüri oluşumunda son beş yılda kişilerin neler yaptığına bakılmaya başlandı, artık profesör olduktan sonra yıllarca hiçbir bilimsel çalışma yapmamış kişilerin jüri üyesi olabilmesi pek mümkün değil. İkincisi, başvuruların *etik açıdan* da incelenmesiyle ilgili bir kural (12. madde) kondu; bu ise etik ihlallerin ayyuka çıktığının bir göstergesi. Üçüncüsü ve en önemlisi, bir adayın sözlü sınava girebilmesi için *asgari koşullar* kondu ve *başlıca eser zorunluluğu* getirildi.

YÖK, şunları başlıca eser saymakta: Saygın endekslere giren dergilerde adayın 1- Tek yazarlı, 2- Y. Lisans/Doktora öğrencisi (veya öğrencileri) ile birlikte yayımladığı iki (veya çok yazarlı), 3- Yürütücü olduğu bir projeden çıkan çok yazarlı makalesi. Bunlar adayın seviyesini ölçmede oldukça iyi düşünülmüş “yaklaşık eşdeğer” koşullar; tek yazarlı makale yayınlamak adayın *tek başına araştırma yapabilme* olgunluğunu, Y. Lisans/Doktora öğrencisinin tez çalışmalarından çıkan bir makale ise *adayın araştırma yönetme beceri ve birikimini* ortaya koymakta. Adayın yürütücüsü olduğu bir projeden çıkan makale koşulu ise son dönemlerde yayın sayısının artmasına karşın genelde uygulamadan kopuk olması eleştirilerini gidermek üzere konmuş akılcı bir koşul. Adayın bu koşullardan birini sağlaması başlıca eser için yeterli olduğundan aranan eşdeğerlik adayın bilimsel bir araştırmayı yürütme becerisinin ortaya konması olmalı.

Yaşanan sorunlar

Başlıca eser tanımındaki ilk koşul tartışmaya neden olmayacak derecede açık. Ancak, diğer iki madde için bunları söyleyebilmek zor. Örneğin, net bir *proje tanımı* yapılmadığından (TÜBİTAK, DPT ya da benzeri kurum projeleri gibi bir kapsam belirlenmediğinden), iyi düşünülmüş olmasına karşın 3. madde uygulamada sorun yaratan cinsten. Nitekim YÖK’e gelen birçok başvuruda "*şu eserim şu projeden çıktı, isim farklı olmasına karşın asıl yürütücü bendim*" benzeri aday mektupları yanında başka akademisyenlerin yazdığı "*adayın başlıca eser diye sunduğu makale yürütücüsü olduğum şu projeden çıkmıştı, ancak projeyi aday yürütmüştür*" benzeri mektuplara sıkça rastlanması sonucu YÖK *proje* maddesini önce daraltmak, 2006 yılı başvurularından başlayarak ta tümünden kaldırmak zorunda kaldı.

Benzer şekilde 2. madde kapsamında iki tip aykırı başvuruyla karşılaşmakta. Birincisi, ortak (ikinci) danışman olması ve aday ve öğrencilerinin isimleri yanında ikinci danışmanın da yer aldığı bir bilimsel makalenin başlıca eser olarak sunulması. İkinci danışmanlık bir bilimsel araştırmada ortak yönlendirmeyi, tek danışmanlık ise mutlak bireysel yönlendirmeyi gösterdiğinden, kanımca, ortak danışmanlı eserler başlıca eser olarak kabul edilemez. Üstelik, uygulamada, özellikle gelişmekte olan Anadolu Üniversitelerinde, bazen ilk danışman, öğretim üyesi azlığı/yokluğu nedeniyle, çalışmada sadece ismen yer almakta, çalışmanın neredeyse tümü diğer bir bölümden/üniversiteden bir öğretim üyesinin ikinci danışmanlığı altında gerçekleştirilmekte.

İkincisi, başlıca eser olarak sunulan makalede adayın ve öğrencilerinin yanında başka yazarların da bulunması. Örneğin, aday, doktora öğrencisi ve diğer meslektaşlarıyla birlikte çok yazarlı bir makaleyi başlıca eser olarak sunabilmekte. Üstelik başvuruda, diğer yazarların, söz konusu çalışmada katkıları olmadığına ve sadece birkaç konuda bilgilerine başvurulduğuna dair imzalı beyannameleri de bulunabilmekte. Bu durum başvuruda *etik kaygıları* beraberinde getirmekte, şöyle ki: (a) Bilimsel bir çalışmada yer alan yazarlar ortak çalışmaya katkı koyan araştırmacılar. Eğer durum böyleyse, bu tip beyannameler adaya başlıca eser konusunda yapılmış "*bilimsel bir kıyak*" girişimi olarak ciddi etik kaygı içerir. (b) Eğer beyannameler doğrusa ve katkı sadece *bilgisine başvurma* şeklinde ise, bunların makalenin sonunda kısa bir teşekkür yazısı ile belirtilmesi gerekir. Bu durumda bu isimlerin makalede yazar olarak yer alması Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) Ağustos 2002 basımı Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları kitabında (bkz. Sayfa 26-27) ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Çalışma Esasları'nda belirtildiği gibi "*armağan yazarlık*" ya da "*kıyak yazarlık*" kapsamına girdiğinden yine ciddi etik kaygı içerir.

O nedenle, ÜAK tarafından, örneğin İnternet sitesinde (www.yok.gov.tr/uak), "*Başlıca eser olarak 2. maddede tanımlanan "adayın danışmanlığını yaptığı lisansüstü öğrenci(ler) ile birlikte yazılmış makale" kapsamında sunulan eserlerde sadece aday ve öğrencilerinin isimleri yer almak zorundadır; varsa ikinci danışmanın ve/veya başka araştırmacı isimlerinin yer aldığı makaleler bu kapsamda değerlendirilemez."* şeklinde bir açıklamanın yapılmasında yarar var.

Sonuç

YÖK'ün her iki sınav yönetmeliği ve getirdiği koşullar iyi düşünülmüş ve kendi içerisinde tutarlı/mantıklı kurallar içermekte. Ancak, *maya bozulduğunda* ya da *tuz kokmaya başladığında* kurallar ne olursa olsun, bizde bu *şark kurnazlığı* olduğu sürece sulandırmaların olacağı ortada. Yine de, işleri rayına oturtma görevi akademik toplumun işi, başka türlü olası değil. O nedenle, yılmadan usanmadan çıtayı yükseltip, kaliteyi artırma ve sepetteki çürükleri ayıklama çabaları sürdürülmeli.

Akademik atama ve yükseltmelerde evrensel ilkelerin gözetilmesi, kuralların işletilmesi zorunlu. Cumhuriyetin ilk yıllarında yakaladığı *birey/yurttaş olma* şansını son elli yılda yitirmiş, liyakat ve birikimden çok tarikat/hemşeri/kulüp/dernek temelinde *feodal bağların* belirleyici olduğu bu toplumda başka çıkar yol yok ...

Prof. Dr. Levent Sevgi
Doğuş Üniversitesi
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü